مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020
۱۵۱-۱۷۴
تاریخ دریافت ۱۳۹۹/۰۱/۲۷ تاریخ پذیرش ۱۳۹۹/۳/۱۸

تدوین راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری
(نمونه مورد بررسی: زمینه تاریخی محله مسجد، دزفول)

افسانه دامنی گل- دانشجوی کارشناسی ارشد طراحی شهری دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول
دکتر سید نادر پورموسوی[۱] - استادیار دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول

چکیده
منظـر بصـری شـهرها کـه بـه عنـوان وجـه قابـل تبلـور روابـط اقتصـادی، سیاسـی، اجتماعـی و فرهنگـی سـاکنین شـهرها، از نقـش بسـیار مهمـی در زندگـی شـهروندان برخـوردار می‌باشـد، امـروزه دسـتخوش معظـلات جـدی شـده اسـت کـه اغلـب در اثـر سـاخت نماهـای جدیـد بـدون در نظـر گرفتـن هماهنگـی و انسـجام بـا نماهـای موجـود در زمینـه می‌باشـد. شـهر دزفـول نیـز تحـت تاثیـر سـاخت نماهـای جدیـد در درون بافـت تاریخـی شـهر، دچـار تضادهـای بصـری نامطلوبـی گشـته اسـت. بگونـه‌ای کـه معمـاری گذشـته بـه تدریـج در حـال حـذف شـدن از سـیمای ایـن شـهر می‌باشـد. حـال آن‌چـه کـه در ایـن وضعیـت ضـروری می‌نمایـد، وجـود اسـناد و ضوابـط طراحـی اسـت کـه بـا بهره‌گیـری از زمینـه جمع‌آوری شـده باشـد و بـا رعایـت آن‌هـا بتوانیـم نماهـای شـهری منسـجمی را در فضاهـای شـهریمان بسـازیم، تـا از ایـن طریـق ناهمگونـی و تضادهـای بصـری نامطلـوب را تـا حـد امـکان کاهـش دهیـم. از جملـه اسـنادی کـه در خصـوص نماهـای شـهری تدویـن می‌گـردد، راهنمـای طراحـی شـهری می‌باشـد کـه در ایـن پژوهـش مـورد اسـتفاده قـرار گرفتـه اسـت. روش مـورد اسـتفاده در ایـن پژوهـش، توصیفـی- تحلیلـی می‌باشـد. بـرای جمـع آوری مفاهیـم و تعاریـف از مطالعـات کتابخانـه‌ای اسـتفاده شـده و بـرای تحلیـل، از عکس‌بـرداری میدانـی، آرشـیو تصاویـر میـراث فرهنگـی شهرسـتان دزفـول و پرسشـنامه بهـره بـرده شـده اسـت.

کلیـدواژه: منظـر بصـری، راهنمـای طراحـی شـهری، زمینـه محـور، نماهـای شـهری، زمینـه تاریخـی

Context-Oriented Urban Facades Design Guideline
Case Study: The Historical Context of The Masjid Mo-)
(halla, Dezful

Afsane Damani Gol: Student of M.A Urban Design in Jundi-Shapur University of Technology
Dr. S. Nader purmosavi: Assistant Professor of the Jundi-Shapur University of Technology

Abstract
The townscape plays a very important role in the lives of citizens as a crystallized aspect of the economic, political, social and cultural relations of cities. Unfortunately, today, townscapes are facing serious problems, which are often caused by the construction of new facades without considering the coordination and coherence with the existing facades in the context. The city of Dezful, under the influence of the construction of new facades in the historical context of the city, has created an unsightly visual complex. As the architecture of the past is gradually being removed from the image of cities. So much so that the values of past architecture are gradually being removed from the image of cities. Now, what is necessary in this situation is the existence of design documents and rules that have been collected from context and by using them, we can create coherent urban facades in our urban spaces. thus reducing as much as possible heterogeneity and undesirable visual contradictions. One of the documents that is compiled regarding urban facades is the urban design guidelines that has been used in this research. The research method is descriptive-analytical. The collection of concepts and definitions has been done through library studies and for analysis, field photography, archive of images of cultural heritage of Dezful city and questionnaire have been used.
Keyword: Townscape, Urban Design Guideline, Context-Oriented, Urban Facade, Historical Context

۱ نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۳۵۵۱۱۰۳۷۹، رایانامه: Nader@jsu.ac.ir
مقاله حاضر بر گرفته از رساله نویسنده اول با عنوان« طراحی جداره شهری در بافت تاریخی با تاکید بر زمینه گرایی، محله مسجد، دزفول» است که در دانشگاه صنعتی جندی شاپور دزفول به راهنمایی دکتر سید نادر پور موسوی انجام گرفته است. شماره تماس نویسنده دوم: ۰۹۳۷۹۸۹۴۴۸۴، رایانامه: afsanedamanigol@gmail.com

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

مقدمه

شـهر، یکـی از بزرگتریـن دسـتاوردهای بشـریت اسـت کـه مهمتریـن هـدف آن فراهـم آوردن رفـاه و آسـایش بـرای مجموعـه زیسـتی اسـت کـه در آن سـکنی گزیده‌انـد. در نتیجـه تمامـی آنچـه کـه در شـهرها سـاخته می‌شـود، بایسـتی در جهـت تامیـن همیـن هـدف مهـم باشـد. در ایـن میـان سـاختار بصـری شـهرها بـه عنـوان وجـه قابـل تبلـور روابـط اقتصـادی، سیاسـی، اجتماعـی و فرهنگـی سـاکنین شـهرها و بخـش اعظمـی از آنچـه کـه مـردم بـه طـور روزانـه بـا آن سـر و کار دارنـد، امـروزه دچـار اغتشاشـات و ناهنجاری‌هـای بصری زیـادی شـده اسـت کـه ایـن امـر می‌توانـد مـا را از دسـتیابی بـه ایـن هـدف مهـم بـاز داشـته و تاثیـرات نامطلـوب فراوانـی را بـر روح و روان شـهروندان بگـذارد. یکـی از اصلی‌تریـن دلایـل شـکل گیـری ایـن دسـته از اغتشاشـات بصـری، ناهمگونـی و تضادهـای بصـری نامطلوبـی اسـت کـه نماهـای تـازه سـاخته شـده بـا نماهـای موجـود در زمینـه دارنـد. حـال ایـن سـوال مطـرح می‌گـردد کـه در چنیـن وضعیتـی چـه بایـد کـرد. پاسـخ را می‌تـوان در تدویـن سـندی کـه تمامـی سـاخت و سـازهای جدیـد در خصـوص نماهـای شـهری را مـورد کنتـرل و نظـارت قـرار دهـد و قبـل از شـروع طراحـی و سـاخت، مجموعـه‌ای از بایدهـا، نبایدهـا و توصیه‌هـا را در اختیـار معمـاران و طراحـان قـرار دهـد، یافـت. محلـه مسـجد در بافـت تاریخـی شـهر دزفـول نیـز چندیسـت بـه چنیـن مشـکلی گرفتـار آمـده اسـت. نماهـای جدیـد کمتریـن غرابـت معنایـی و کالبـدی را بـا زمینـه تاریخـی و قدیمـی موجـود در محلـه را دارنـد و نـه تنهـا نماهـای جدیـد نماهـای بـا ارزش و قدیمـی را مـورد احاطـه قـرار داده‌انـد، بلکـه بـا نفـوذ بـه درون بافـت تاریخـی کم‌کـم مسـبب حـذف ایـن نماهـای بـا ارزش از سـیمای ایـن شـهر شـده‌اند.

تصویر سمت راست: تضاد در ارتفاع و فرم گشودگی‌ها سبب کمرنگ شدن نمای قدیمی شده است. تصویر سمت چپ: قرار گرفتن نمای قدیمی در پشت نماهای جدید با سبک معماری متفاوت سبب پنهان شدن نماهای قدیمی شده است.

در نتیجـه هـدف اصلـی ایـن پژوهـش، تدویـن سـند راهنمـای زمینـه محـوری در جهـت طراحـی نماهـای جدید و سـاماندهی نماهـای قبلـی ناهمگـون و نامناسـب در زمینـه تاریخـی محلـه مسـجد شـهر دزفـول اسـت کـه ریشـه گرفتـن و بهره‌منـدی از زمینـه، می‌توانـد در حفـظ و تقویـت معمـاری نماهـای تاریخـی و قدیمـی موثـر باشـد. جهـت دسـتیابی بـه هـدف بیـان شـده، بایسـتی سـوالهایمان را مطـرح کنیـم تـا بدیـن صـورت مسـیری کـه میخواهیـم در ایـن پژوهـش طـی کنیـم، را سـازماندهی کنیـم. سـوالهایمان بدیـن صـورت اسـت کـه

۱) کـدام نـوع از انـواع اسـناد طراحـی شـهری جهـت طراحـی و سـازماندهی نماهـای شـهری مناسـب اسـت؟

۲) سـند طراحـی نماهـای شـهری در زمینـه تاریخـی شـهر دزفـول بایسـتی چـه ویژگی‌هایـی داشـته باشـد؟

۳) ایـده هـای طراحـی مناسـب و مطلـوب برگرفتـه از نماهـای موجـود در زمینـه تاریخـی محلـه مسـجد کدام‌هـا هسـتند؟

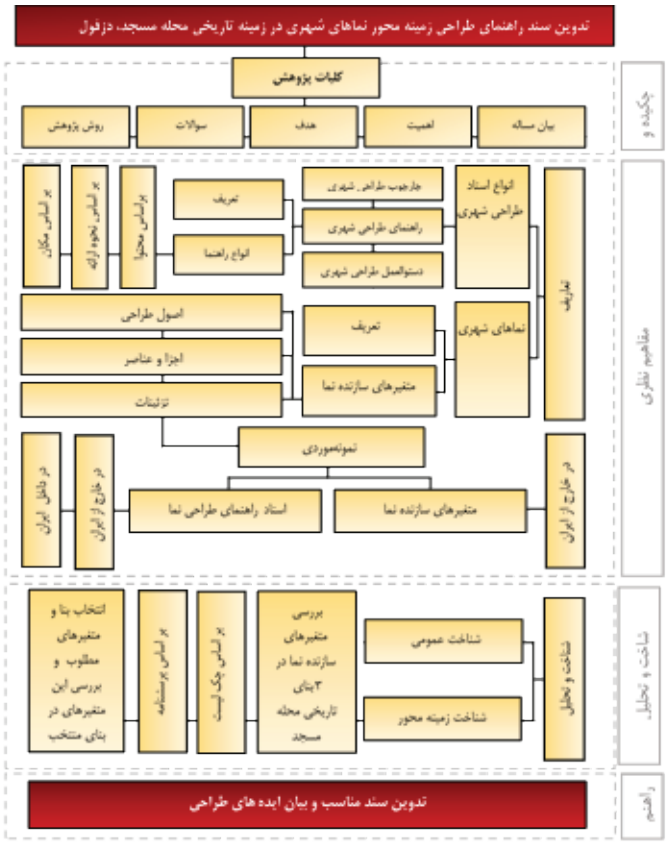
تدویـن سـند راهنمـای طراحـی شـهری همچـون تمامـی اسـناد طراحـی و برنامه‌ریـزی فرآینـدی دارد کـه بایسـتی بـه صـورت منظـم و دسـته‌بندی شـده طـی گـردد. چارچـوب سـاختار کلـی پروهـش در جهـت تدویـن تدویـن سـند راهنمـای طراحـی زمینـه محـور نمـا در زمینـه تاریخـی مـد نظـر ایـن پژوهـش بصـورت زیـر می‌باشـد.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

نمودار۱: چارچوب ساختار کلی پژوهش

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

مفاهیم نظری

اسناد طراحی شهری

مدیران و طراحان شهری قادرند از طریق به کارگیری اسناد طراحی شهری متنوع، بایدها، نبایدها و توصیه‌هایی را در قالب ایده‌های طراحی برای محدوده‌ها و مکان‌های ویژه و در رابطه با موضوعات خاص طراحی و برنامه‌ریزی، تهیه و تصویب کنند و با کمک همین اسناد بر طراحی و ساخت و سازهای شهری نظارت و کنترل داشته باشند که غالبا دسته بندی‌های متنوعی برای اسناد طراحی شهری وجود دارد که در یکی از رایج‌ترین دسته بندی‌ها، ۳ نوع سند خواهیم داشت که عبارتند از : چارچوب طراحی شهری، دستور العمل طراحی شهری و راهنمای طراحی شهری که محتوای سیاست‌های آن‌ها به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۱: دسته‌بندی محتوایی اسناد طراحی شهری، منبع:(Detr and Cabe, ۲۰۰۰)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

بنابراین بر اساس محتواهای ذکر شده می توان دسته بندی اصلی اسناد طراحی شهری را بصورت زیر بیان نمود.

چارچوب طراحی شهری: برای تهیهٔ اسناد هدایت محدوده‌ها و حوزه‌های ویژه(سیاست‌های محدوده- حوزه محور)

دستورالعمل طراحی شهری: برای تهیه استاد هدایت مکان‌های ویژه(سیاست‌های موضعی)

راهنمای طراحی شهری: تهیه و تدوین اسناد هدایت موضوعات ویژه(سیاست‌های موضوعی)(بهزادفر و شکیبامنش، ۱۳۸۷، ص ۶) که با توجه به موضوع مورد نظر این پژوهش که نماهای شهری است، سند راهنمای طراحی شهری برای مساله ما که نماهای شهری است، انتخاب می‌گردد.

سند راهنمای طراحی شهری

راهنماهای طراحی شهری، اسنادی هستند که با استفاده مستقیم از عوامل مطلوب زمینه در ساختار خود، به شکل‌های مختلفی از جمله متون، تصاویر، اسکیس، کروکی و نقشه ارائه می‌شوند و در تلاش جهت ارتقا کیفیت‌های مطلوب عناصر شهری می‌باشند. راهنماهای طراحی شهری از جمله مهم‌ترین ابزار در اختیار طراحان شهری، جهت انعکاس و ظهور تدابیر و تمهیدات کیفیت بخش در شهرها بوده و میان آنچه که ساخته می‌شود و آن‌چه که باید ساخته شود، ارتباط برقرار می‌کند. چنین اسنادی قادر خواهند بود تا همچون بیانیه‌های عمومی، هدف، محورهای اصلی طراحی و نحوه تحقق هدف(ارائه ایده‌های طراحی) را بیان نمایند(همان، ص ۹).

دسته بندی انواع اسناد راهنمای طراحی شهری

برای تحقق اهداف راهنماهای طراحی شهری، ایده‌های ارائه شده، غالبا به دو روش دسته بندی می‌گردند.

در روش اول، نحوه ارائه ایده‌ها مد نظر است که بدین ترتیب سه دسته راهنمای تجویزی، عملکردی و توصیه‌ای در نظر گرفته می‌شود.

راهنماهای تجویزی: بیان الگو همراه با قید تاکیدی «باید»(برای مثال، مصالح همهٔ ساختمان‌ها باید آجری با مشخصاتی نزدیک به آجر صفویه باشد).

راهنماهای عملکرد: بیان نحوهٔ عملکرد همراه با قید تاکیدی« باید»(برای مثال، پیاده‌روها بایستی در ساعات ۱۰- تا ۱۴ از سایه مناسبی که بیشترین عرض پیاده‌رو را تحت پوشش قرار می‌دهد، برخوردار باشند)

راهنماهای توصیه‌ای: این دسته از راهنماها، در ماهیت خویش جنبهٔ پیشنهادی دارند و با جملاتی همچون « پیشنهاد می‌گردد» و « توصیه می‌شود» بیان می‌گردند. چنانچه راهنماهای تجویزی و عملکردی تبدیل به قانون شده باشد، اجباری و لازم الاجرا خواهند بود. در حالی که راهنماهای توصیه‌ای از نظر قانونی الزامی را بوجود نمی‌آورند(لنگ، ۱۳۸۶).

در روش دوم، دسته‌بندی بر اساس موقعیت مکانی که سند راهنمای طراحی برای آن‌جا تدوین می‌گردد، یعنی اجزا و عناصر کالبدی شهرها صورت می‌گیرد. همانطور که می‌دانیم شهرها بطور کلی در کالبد خود از قرارگیری مجموعه‌ای از توده‌ها در کنار فضاهای شهری ساخته شده‌اند بنابراین این دسته‌بندی بر اساس کالبد شهرها بصورت زیر است:

که مهم‌ترین آن‌ها عبارتند از:

- راهنماهای طراحی توده‌های کالبدی (معماری ساختمان‌ها) شامل: نمای ساختمان‌ها و الحاقات به آن، شخصیت ویژه ساختمان و ارتباط ساختمان‌ها با یکدیگر و با فضا و توسعه‌های جدید
- راهنماهای طراحی فضاها(منظر و محوطه‌آرایی) شامل: فضاها و مسیرها، کفپوش، گیاهان، مبلمان و تسهیلات رفاهی، نورپردازی و استفاده از هنرهای جمعی

همچنین دسته سومی وجود دارد که کل شهر را در بر می‌گیرد که سند راهنمای آن بصورت: راهنماهای طراحی/ توسعه محله، ناحیه و شهر(محدوده‌هایی مانند محلات، کل یا بخشی از شهر و شهرک‌ها، به عبارتی دیگر مقیاس کلان را در نظر می‌گیرد) می‌باشد(بهزادفر و شکیبامنش، ۱۳۸۷، ص ۱۲).

که بنابر مطالب بالا می‌توان سند طراحی این پژوهش و محتوای آن را به صورت زیر در نظر گرفت.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

نوع سند طراحی	راهنمای طراحی شهری
نوع سند راهنمای طراحی شهری بر اساس محتوا	سیاست موضوعی
نوع سند راهنمای طراحی شهری بر اساس نحوه ارائه	تجویزی، توصیه‌ای
نوع سند راهنمای طراحی شهری بر اساس موقعیت مکانی	راهنمای معماری ساختمان؛ نمای ساختمان

جدول۲: سند طراحی این پژوهش برا اساس محتوا، نحوه ارائه و موقعیت مکانی

پس از آن‌که با نحوه‌ی انتخاب سند راهنمای طراحی شهری برای این پژوهش آشنا شدیم، در ادامه به مساله این پژوهش که نما است، می‌پردازیم.

نما، عناصر و اجزای سازنده آن

بنابر گفته گوردن کالن، شهر یک چشم‌انداز تصویری مشترک است که همه شهروندان هر روز به طور ناگهانی در معرض آن قرار می‌گیرند و از آن استفاده می‌کنند و نما به عنوان گسترده‌ترین پهنه تصویری و حاوی اولین پیام شهرنشینی، اولین بخش از بنا است که با گذر از معابر و برخورد با ساختمان‌ها به چشم می‌آید و شکل غالب شهر را تشکیل می‌دهد(Alishah, Ebrahimi and Ghaffari ۲۰۱۶, ۱۳۴۷). معنای لغوی نما در فرهنگ لاگمن عبارت است از: ۱- گونه‌ای از رفتار که احساسات و شخصیت واقعی شما را پنهان می‌کند ۲- نما (جبهه) به معنای جلو ساختمان می‌باشد(Longman ۲۰۰۹, p۳۶۰). همچنین نما حد فاصل درون و بیرون بناست و به عنوان عنصر سه بعدی، محل تلاقی ویژگی‌ها و جنبه‌های خصوصی، معماری بنا و جنبه‌های عمومی و شهری است. در این حالت نما عضوی از ساختار بصری شهر تلقی شده و نقش گسترده‌تری از نقش معمارانه دارد(پاکزاد ۱۳۸۲، ۵۴). نماها، از اجزا و عناصر مختلفی ساخته شده‌اند که این اجزا با استفاده از روش‌های متنوعی که اصول طراحی شهری نام دارند، در کنار هم قرار گرفته و یک نما را به همراه کیفیت‌های بصری آن می‌سازند. همواره دسته‌بندی‌های زیادی برای متغیرهای سازنده نما وجود دارد که می توان از مجموع آن‌ها یک دسته بندی ۳ متغیره بدست آورد که شامل اصول طراحی، عناصر سازنده و تزئینات نما می‌باشد.

نمودار۲: متغیرهای اصلی سازنده نما

هر کدام از متغیرهای اصلی سازنده نما خود نیز دارای زیر متغیرهای فرعی می‌باشد که با بررسی در محدوده مد نظر این پژوهش که زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول می‌باشد، می‌توان دسته‌بندی کامل متغیرهای اصلی و فرعی سازنده نماهای این زمینه را بصورت جدول زیر ارائه داد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

جدول۳: متغیرهای اصلی و فرعی سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول

متغیرهای اصلی و فرعی سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد شهر دزفول		
اصول طراحی	**عناصر و اجزا**	**تزئینات معماری**
	ارکان	**اجزا**	
تقارن		خوون چینی
تناسبات و عرض قطعات	خطوط افقی و عمودی	ورودی	جفت‌خانه کبوتر و قوبیل‌گاه
ریتم	خط آسمان	پنجره	تهویه
مقیاس انسانی	خط زمین	رنگ و بافت مصالح	کتیبه
تداوم و پیوستگی		کفپوش	طاق
تنوع		الحاقات	
		سایه‌انداز	
		پیش‌آمدگی و عقب‌رفتگی	
		کنج	
		پله	
		جان پناه	

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

نمونه‌های پیشین مورد استفاده

در این بخش به نمونه‌های مشابهی که قبلا انجام شده و می‌توانند به ما در فرآیند این پژوهش کمک کنند، می‌پردازیم. نمونه‌های مشابه برای این پژوهش به ۲ دسته تقسیم می‌گردند که عبارتند از: بخش اول: اسناد راهنمای طراحی شهری و بخش دوم: نماها بهمراه عناصر و اجزای سازنده آن‌ها

بخش اول: الف: اسناد راهنمای طراحی نما در خارج از ایران

امروزه اکثر شهرهای جهان راهنماهای طراحی(Guidelines) دارند. گایدلاین‌ها یکی از ابزارهای جامع برنامه ریزی و طراحی شهری محسوب می‌شوند که طبق آن‌ها مدیران شهری و شهروندان موظف به رعایت دستورالعمل‌ها و ضوابطی هستند که در آن‌ها تصویب شده است. گایدلاین‌ها یا راهنماهای طراحی غالبا متناسب با نیاز شهرها در مقیاس‌های مختلفی تهیه می‌شوند. یکی از رایج‌ترین آن‌ها، گایدلاین طراحی نما می‌باشد که در سیاست‌های شهری از اهمیت بسیاری برخوردار بوده و جز اولویت‌های مهم هر شهری محسوب می‌گردد. معمولا شهرهای بسیاری در سرتاسر جهان گایدلاین‌های طراحی نما یا منظر خیابانی خود را به تصویب رسانده‌اند که از آن جمله می‌توان به شهرهای چی‌چستر، گوتنبرگ، چستر، پاریس، کلولند، مینیاپولیس،کورت لیک، گراون‌هوست، ریچموند، ونتاریو، سانفرانسیسکو و لس‌آنجلس اشاره کرد که یکی از جامع‌ترین آن‌ها، گاید لاین لس‌آنجلس می‌باشد که توانسته است بخوبی ضوابط و دستورالعمل‌های طراحی نما را برای شهر لس‌آنجلس فراهم آورد. نکته حائز اهمیت در این گایدلاین همه شمول بودن مطالب آن در خصوص نما است. بگونه‌ای که مطالعه این گایدلاین می‌تواند خط مشی‌های طراحی مناسبی را در اختیار طراحان شهری که با نماها سروکار دارند، قرار دهد.

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

سند راهنمای منطقه تاریخی لس آنجلس

ایـن سـند راهنمـای طراحـی نمـا بـرای بخـش تاریخـی شـهر لـس آنجلـس تهیـه شـده اسـت کـه بـه سـاماندهی وضعیـت موجـود و طراحـی نماهـای جدیـد می‌پـردازد. ایـن سـند راهنمـای طراحـی شـامل ۷ بخـش اصلـی می‌باشـد.

بخـش اول: ۱) مقدمـه ۲) اهـداف ۳) تهیه‌کننـدگان سـند راهنمـا ۴) موقعیـت جغرافیایـی و نقشـه‌های منطقـه طراحـی ۵) نـکات کلیـدی دربـاره بافـت تاریخـی

بخش دوم: راهنمای طراحی نما مغازه‌هایی که در همکف قرار دارند.

بخش سوم: راهنمای طراحی نمای بناهای تاریخی

بخش چهارم: راهنمای طراحی نماهای جدید ساخت

بخش پنجم: راهنمای طراحی منظر خیابان

بخش ششم: معرفی چندین نمونه موفق طراحی نما

بخش هفتم: برنامه اجرایی سند راهنما است که شامل مطالب زیر است:

۱- سـند راهنمـای طراحـی منطقـه تاریخـی لس‌آنجلـس در زمـره اسـناد توصیـه‌ای قـرار داشـته و رعایـت آن اختیـاری اسـت.

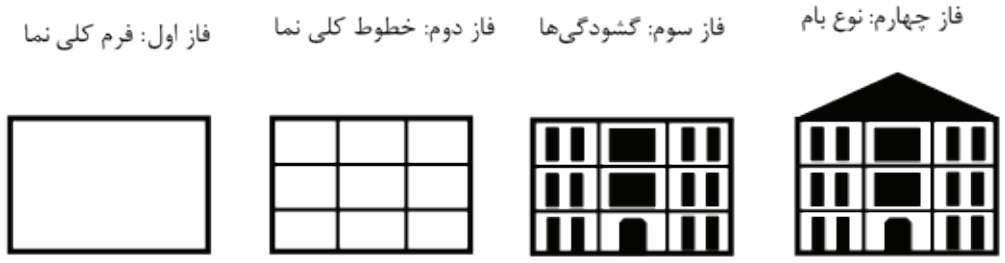
۲- تشـویق و حمایـت از اصنـاف تاجـران و صاحبـان سـرمایه و زمیـن‌داران منطقـه تجـاری مدنظـر، از طریـق احیـا و توانمنـد سـازی بناهـای تاریخـی و افزایـش دیـد و بازدیـد از آن‌هـا

۳- موفقیت و سودمند بودن سند راهنمای طراحی به شرط زمینه‌محور بودن این سند است.

۴- افزایـش آگاهـی نسـبت بـه ایـن سـند از طریـق: برگـزاری ملاقات‌هـای فـردی و گروهـی، برگـزاری رسـانه‌های جمعـی، پخـش بروشـورهای تبیغاتـی بیـن مـردم و صاحبـان سـرمایه، تاجـران و زمیـن‌داران و تحویـل دادن سـند اجرایـی بـه شـهرداری، شـورای شـهر و بنگاه‌هـای امـلاک و مراکـز اداری-تجـاری

اهداف

اهـداف: ۱) شناسـایی ویژگی‌هـای تعریف‌کننـده شـخصیت، شـامل: مقیـاس، الگوهـا و منظـر تعریـف کننـده خیابـان، معمـاری بومـی، تاریـخ و کاراکترهـای شـهری ۲) حفـظ ویژگی‌هـای تعریف‌کننـده خیابان‌هـای شـهر در راهنمای لس‌آنجلس نماها دارای ۴ فاز کلی می‌باشند که تغییرات از طریق این فازها صورت می‌گیرد که عبارتند از:

بخش دوم: ب: اسناد طراحی نما در ایران

اولیـن مصوبـه مرتبـط بـا نمـای شـهری درسـال ۱۳۶۹ هجری شمسـی تصویـب شـد کـه در آن تمامـی سـطوح نمایـان سـاختمان‌های واقـع در محـدوده و حریـم شـهرها و شـهرک‌ها کـه قابـل رؤیـت از معابـر هسـتند، اعـم از نماهـای جانبـی یـا اصلـی، نمـای شـهری محسـوب می‌شـوند. در سـال ۱۳۷۵ طبـق درخواسـت شـهرداری تهـران، طـرح سـاماندهی نمـای شـهری بـرای شـهر تهـران توسـط مشـاوران مهـرازان تهیـه گردیـد. در سـال ۱۳۸۷ شـورای عالـی شهرسـازی و معمـاری ایـران، ضوابـط و مقـررات ارتقـا کیفـی سـیما و منظـر شـهری را بـه تصویـب رسـاندند. پـس از تصویـب ایـن ضوابـط، اسـناد زیـادی در خصـوص طراحـی و سـاماندهی نمـا در شـهرهای

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

مختلف ایران تدوین گردیده است. همچون راهنمای طراحی و کنترل نماهای شهر تهران، راهنمای طراحی وشیراز، تدوین معاونت شهرسازی، ۱۳۹۳. طرح ساماندهی خیابان دماوند توسط مهندسین مشاور پاسارگاد، ۱۳۹۳. طراحی خیابان کارگر، تدوین وزارت مسکن و شهرسازی و مدیریت محمود توسلی،۱۳۸۴ ، راهنمای طراحی نمای ساختمان‌های شهر کاشان، تدوین معاونت معماری و شهرسازی (شرکت مهندسین مشاور آرمانشهر)، ضوابط و مقررات نماسازی اصفهان، تدوین شهرداری اصفهان. این در حالیست که متاسفانه شهر دزفول دارای سند راهنمای طراحی نما نمی‌باشد و ساخت بناها تنها با ارائه در « کمیسیون ماده پنج» در شهرداری مورد کنترل و نظارت قرار می‌گیرند. در نتیجه تدوین سندی که بتواند در اختیار تمامی شهروندان قرار گرفته و با استناد به آن به یک طراحی منسجم با زمینه بپردازند، امری لازم و ضروری است.

بخش دوم نمونه‌های مشابه: نما و متغیرهای سازنده آن

همواره پژوهش‌های علمی زیادی درباره نما و مطالب مرتبط به آن نوشته شده است و بیان اسامی آن‌ها در این پژوهش تنها وقت خوانندگان را خواهد گرفت. همانگونه که در سند طراحی لس‌آنجلس اشاره شد، در این بخش به معرفی یک نمونه موفق طراحی نما در زمینه تاریخی می‌پردازیم.

خیابان Bond , London

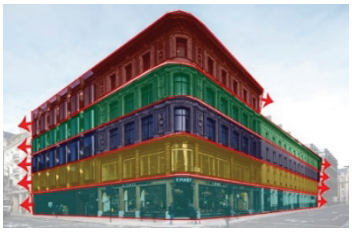
خیابان باند یکی

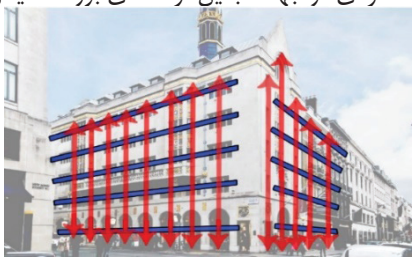

از معروف‌ترین مراکز تجاری شهر لندن، واقع در انتهای غرب این شهر قرار دارد که دو خیابان مهم شهر را به یکدیگر پیوند می‌دهد. به دلیل توسعه شهرنشینی، تخریب بناهای فرسوده و ساخت بناهای جدید، دو بخش با عنوان «باند قدیم» در جنوب و «باند جدید» در شمال شکل گرفت که برای حفظ ارتباط و هماهنگی در بین دو بخش جدید و قدیم، تمام ساخت و سازها به شدت کنترل شد و طراحان و معماران با بهره‌گیری از زمینه موجود(باند قدیم) به‌عنوان اولویت اول، توانستند خیابانی منسجم و یکپارچه را به وجود آوردند.

جدول. بررسی متغیرهای سازنده نما در خیابان Bond- London، منبع: نگارنده

خطوط افقی و عمودی
– تداوم و پیوستگی در خطوط افقی و عمودی نما – هم راستا بودن خطوط افقی نما، سبب شکل‌گیری یک جداره منسجم و یکپارچه گشته است. – تعادل و توازن در استفاده از خطوط افقی و عمودی – استفاده از خطوط عمودی در جهت تبدیل توده های بزرگ مقیاس به دهانه‌ها با عرض کوچک‌تر

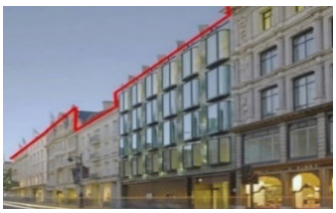

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

مقیاس و خط آسمان

ساختمان‌ها دارای ارتفاع و مقیاس مشابهی می‌باشند.

– در اکثر نماها، طبقه همکف از طریق جزئیات معماری و قرنیز از طبقات بالایی جدا شده است و این اقدام به عابران حس مقیاس انسانی بیشتری را القا می‌کند.

– هماهنگی در فرم سقف بناها سبب به وجود آمدن خط آسمانی هماهنگ شده است.

– با توجه به عرض خیابان، ارتفاع بناها تا ۴ طبقه مجاز است.

تناسبات

– استفاده از تناسبات مناسب، سبب شکل‌گیری ترکیب منظمی از اجزا و عناصر سازنده نما شده است.

2به 1 2به 1

تقارن و تکرار

نسبت هر قطعه طولی به ارتفاع کل 1 به 4 می‌باشد.

– مورد استفاده‌ترین اصول ترکیب‌بندی اجزا و عناصر نما، دو اصل تکرار و تقارن است.

– استفاده از تکرار در کلیات در عین تنوع در جزئیات، سبب شکل‌گیری یک جداره منسجم که تمامی نماها در ارتباط با یکدیگر هستند، شده است.

– استفاده از تکرار و تقارن سبب شکل‌گیری نظم و ترتیب در جداره گشته است.

کنج

– توجه به طراحی کنج‌ها

– استقرار ورودی اصلی در کنج‌ها، سبب افزایش اهمیت کنج و تقویت ارزش آن می‌گردد.

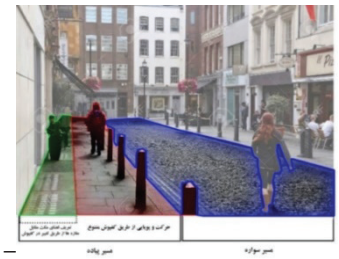
– کنج‌ها نقطه واسطه و اتصالی جداره‌های عمود بر هم هستند.

– استفاده از پخ در جهت گردش آسان دید و حرکت در نماها

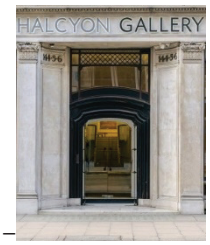
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

کفپوش

– تعریف دو فضای مکث(سکون) و حرکت(پویایی) از طریق تغییر در کف‌پوش مسیر پیاده
– استفاده از کف‌پوش صلب در فضای مکث مقابل ورودی‌ها که سبب توقف و لیز نخوردن عابران می‌شود.
– استفاده از کف‌پوش صاف و مسطح در فضای حرکتی مسیر پیاده و امکان حرکت آسان
– استفاده از کف‌پوش با قدرت کاهش سرعت حرکت سواره در مسیرهای دارای عرض کم.
– هماهنگی رنگ مصالح کف پوش با مصالح مورد استفاده در نماها

ورودی

– قرارگیری مستقیم ورودی‌ها در پیاده‌رو و دسترسی آسان به آن
– استفاده از مصالح شفاف برای ورودی‌ها، امکان رویت فضای درونی را فراهم آورده است.
– خطوط اطراف ورودی‌ها همواره در راستای خطوط افقی و عمودی نما می‌باشد.
– طراحی منحصر بفرد ورودی اصلی سبب افزایش جذابیت آن، افزایش دعوت کنندگی خریداران و همچنین افزایش تاکید بصری برای پرسه زنان می‌شود.
– استقرار ورودی‌های اصلی در نقاط مرکزی نما، سبب افزایش سهولت در دسترسی فیزیکی و بصری می‌شود

پیش‌آمدگی و عقب‌رفتگی

– عدم استفاده از پیش‌آمدگی و عقب‌رفتگی با عرض بیشتر از ۲ متر
– قرارگیری بالکن در میان جرزهای عمودی
– استفاده از دست انداز تراس بگونه‌ای که امکان مشاهده درون تراس از بیرون، به طور مستقیم وجود دارد.
– پیش‌آمدگی و عقب‌رفتگی در راستای خطوط افقی و عمودی موجود در نما است.
– تراس‌ها اغلب در بخش مرکزی هر نما قرار گرفته است که بهترین نقطه را برای ناظر فراهم می‌آورد.

رنگ و بافت مصالح

– سنگ بیشترین استفاده را در مصالح نما دارد و در رتبه‌های بعدی شیشه و آجر قرار دارند.

– استفاده از مصالح بومی
– عدم تنوع زیاد در بافت و رنگ مصالح در نما و استفاده از حداکثر ۴ رنگ در نمای هر بنا

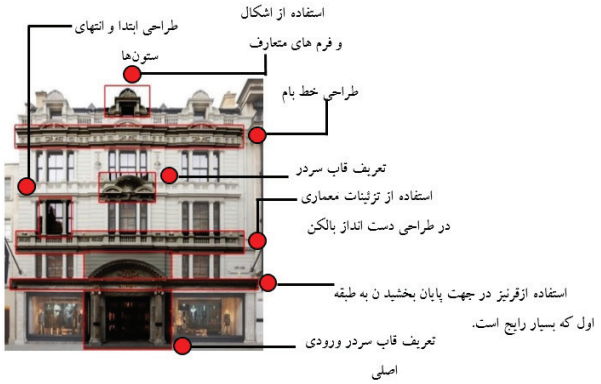
مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

تزئینات

– بـه دلیـل اسـتفاده زیـاد از اصـل تکـرار در کلیـات، از تنـوع در جزئیـات نمـا همچـون تزئینـات معمـاری اسـتفاده شـده کـه ایـن امـر سـبب جلوگیـری از یکنواختـی در نماهـا شـده اسـت.
– استفاده از فرم و اشکال رایج بومی(مستطیل، مربع، نیم دایره و قوس های تزئینی)
– بیشترین تزئینات در سردر ورودی، حد واسط طبقه همکف و اول، پنجره‌ها، دست انداز تراس و خط بام صورت گرفته است.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

نمونه موردی: محله مسجد، شهر دزفول

شـهر دزفـول در بخـش جلگـه‌ای شـمال اسـتان خوزسـتان و در جنـوب غربـی ایـران، بـا مسـاحت نزدیـک بـه ۴۷۶۲ کیلومتـر مربـع در کنـار رودخانـه دز واقـع شـده اسـت. . بافـت تاریخـی شـهر دزفـول بـا مسـاحت بیـش از۲۰۰ هکتـار در مجـاورت رودخانـه دز گسـترده شـده اسـت و دارای بیـش از۱۶۰ اثـر ثبـت شـده ملـی شـامل مسـاجد، حمام‌هـا، خانه‌هـا و گذرهـای تاریخـی می‌باشـد. محلـه مسـجد چهارمیـن محلـه بـزرگ شـهر می‌باشـد کـه در بافـت تاریخـی واقـع شـده اسـت. یکـی از مهمتریـن بناهـای تاریخـی ایـن شـهر کـه مسـجد جامـع نـام دارد و قدمـت آن بـه قرن‌هـای سـوم و چهـارم هجـری قمـری بـر می‌گـردد، نیـز در ایـن محلـه قـرار دارد.

تصویر۱: نقشه‌های موقعیت جغرافیایی محله مسجد در شهر دزفول، منبع: سازمان برنامه ریزی خوزستان، گوگل ارث، مشاوران چغزنبیل، شهرداری

روش تحقیق

فرآینـد بررسـی متغیرهـای اصلـی سـازنده نمـا در زمینـه تاریخـی محلـه مسـجد بـه ایـن صـورت اسـت کـه ۳ بنـای تاریخـی ثبـت شـده در میـراث فرهنگـی شهرسـتان دزفـول از محلـه مسـجد انتخـاب گردیـده اسـت. خانه‌هـا عبارتنـد از: خانـه ضیائـی(خلیلک)، مسجد جامع و کاروانسرای قندی(افضل)

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

تصویر۲: عکس‌هایی از بناهای تاریخی،از راست به چپ، خانه ضیائی، مسجد جامع و کاروانسرای قندی، منبع: میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان دزفول

در مرحله اول بر اساس نمونه موردی‌های موفق، استانداردها و دستورالعمل‌هایی که برای نحوه استفاده از متغیرهای اصلی سازنده نما وجود دارد، به هریک از متغیرها در هر خانه امتیازی داده شده است(امتیازات بر اساس طیف لیکرت بین ۱ تا ۵ در نظر گرفته شده‌اند، عدد صفر نمایانگر عدم وجود متغیر در نمای خانه مد نظر است). امتیازات و میانگین آن‌ها در جدول زیر وارد شده است. در مرحله دوم با استفاده از پرسشنامه‌ای که بین کارشناسان طراحی شهری، معماری، مرمت و شهرسازی توزیع گردید، از آن‌ها خواسته شد تا با توجه به سابقه حضور خود در ابنیه تاریخی منتخب و مشاهده تصاویر پیوست شده به پرسشنامه به هریک از متغیرها امتیاز دهند. میانگین برآورد شده امتیازات نیز وارد جدول زیر شده است.

جدول: امتیازات متغیرهای سازنده نما برای ۳ بنای تاریخی محله مسجد

بناهای تاریخی / متغیرها	مسجد جامع	کاروانسرای قندی	خانه ضیائی	مجموع امتیاز هر متغیر	میانگین امتیازات بر اساس چک لیست(به درصد)	میانگین امتیازات بر اساس پرسشنامه (به درصد)
تقارن و تعادل	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۸,۰۶
تناسب و عرض قطعات	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۷۳
ریتم	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۲۲
مقیاس انسانی	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۸۰۶
تداوم و پیوستگی	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۲۲
تکرار	۴	۵	۳	۱۲	۵,۹	۵,۷۹
خطوط افقی و عمودی	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۹
خط آسمان و زمین	۴	۲	۳	۹	۴,۴	۵,۵۴
ورودی	۵	۵	۴	۱۴	۶,۹	۶,۷
پنجره	۴	۳	۴	۱۱	۵,۴	۵,۷۱
رنگ و بافت مصالح	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۷۳
کفپوش	۴	۴	۴	۱۲	۵,۹	۳,۷
سایه اندازی	۳	۳	۳	۹	۴,۴	۴,۷
پیش آمدگی	۰	۰	۴	۴	۲	۳,۰۲
عقب رفتگی	۳	۳	۴	۱۲	۵,۹	۳,۰۲
تزئینات	۵	۵	۵	۱۵	۷,۴	۷,۹
مجموع امتیاز خانه‌ها	۶۷	۶۷	۶۹	۲۰۳	۱۰۰	۱۰۰

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

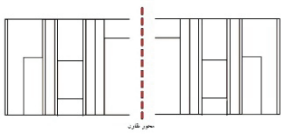
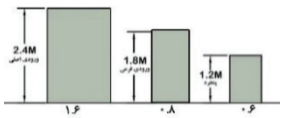
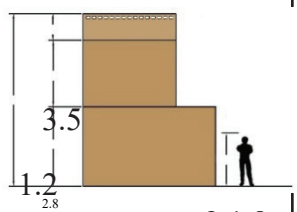
از جـدول امتیـازات بـالا می‌تـوان نتیجـه گرفـت کـه متغیرهـای نمـا در خانـه ضیائـی از وضعیـت مطلوب‌تـری برخـوردار می‌باشـند. بنابرایـن در ادامـه بـه بررسـی نحـوه اسـتفاده متغیرهایـی کـه بیشـترین امتیـاز را از نظـر مطلوبیـت کسـب کرده‌انـد، در خانـه ضیائـی می‌پردازیـم. ایـن متغیرهـا عبارتنـد از: تقـارن و تعـادل، تناسـبات و عـرض قطعـات، مقیـاس انسـانی، ریتـم، تـداوم و پیوسـتگی، خطـوط افقـی و عمـودی، رنـگ و بافـت مصالـح، تزئینـات

نمونه مورد بررسی: خانه ضیائی(یا خلیلک)

موقعیت قرارگیری: محله مسجد
ارتفاع بنا: دو طبقه
وضعیت بنا: ۷۰ درصد تخریب

نا

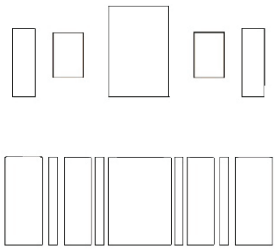
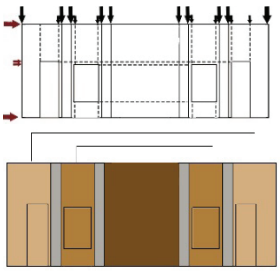
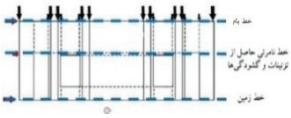
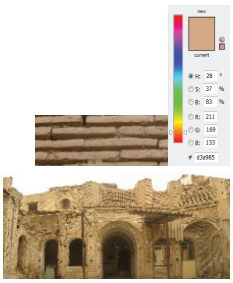
متغیر های اصلی نما	متغیرهای فرعی نما	نمود تصویری	تحلیل
اصول طراحی	تقارن و تعادل		تقـارن عبـارت اسـت از ترتیـب و آرایـش عناصـر و اجـزا هماننـد در دو سـوی یـک محـور. در ایـن نما از خانـه ضیائـی شـاهد اسـتفاده از تقـارن عمـودی هسـتیم،، بگونـه‌ای کـه بـا ترسـیم یـک محـور عمـودی در نمـا، عناصـر و خطـوط در دو طـرف محـور فرضـی بـا انـدازه برابـر[1] تکـرار شـده‌اند.
اصول طراحی	تناسبات		در گشـودگی‌های یـک وجـه از نمـا: تناسـبات در طـول: ۱,۲=۳×۰,۴ ۱,۸=۳×۰,۶ ۲,۴=۳×۰,۸ تناسبات در عرض: ۰,۶=۲×۰,۳ ۰,۸=۲×۰,۴ ۱,۶=۲×۰,۸ همچنیـن بـه دلیـل پایـه قـرار دادن ابعـاد آجـر بـرای تقسـیم بندی‌هـا و گشـودگی‌ها، نماهـا بخـودی خـود دارای تناسـبات می‌گردنـد.
اصول طراحی	مقیاس انسانی		غالبا در معماری، مقیاس به اندازه‌ی چیزی در قیاس با یک مرجع استاندارد و یا چگونگی درک ما از اندازه‌ی چیزی نسبت به چیز دیگر اطلاق می‌گردد. خانه ضیائی نیز همچون غالب بناهای بافت تاریخی محله مسجد که یک یا دو طبقه(تا حداکثر ارتفاع ۸ متر) هستند، دارای ۲ طبقه است که با توجه به قد انسان دارای مقیاس انسانی و ارتفاع معقولی هستند.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

۱ زمانی که از تقارن صحبت می‌شود، رعایت دقیق اندازه‌ها نمی‌باشد. زیرا بعلت عوامل و شرایط فیزیکی و ابعاد آجر گاهی اندازه‌ها کمی بیشتر یا کمی کمتر می‌شوند، ولی هدف معمار برابری اندازه بوده است که به دلیل خطای کمی که وجود دارد در نگاه برابری به ن‌ظر می‌رسد.

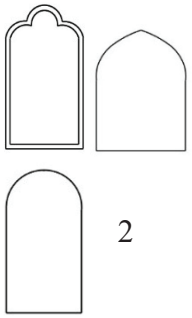
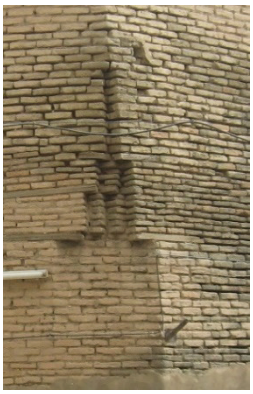
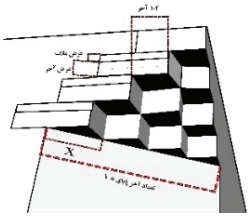
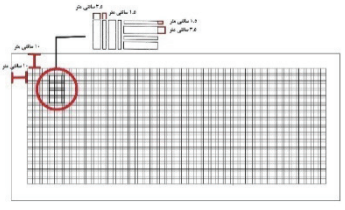
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

اصول طراحی	ریتم		ریتم یا وزن در فضاهای شهری، تکرار قوی، منظم و پیوسته عناصر و اجزای تشکیل‌دهنده یک کل می‌باشد. نحوه برقراری ریتم در این نما به دو صورت: ۱) ریتم در ابعاد بازشوها ۲) ریتم در نحوه قرارگیری(چینش بر اساس تعداد)
اصول طراحی	تداوم و پیوستگی		بطور کلی ۵ نوع تداوم و پیوستگی در بافت تاریخی محله مسجد وجود دارد که شامل تداوم در مصالح، رنگ، خطوط افقی و عمودی ارتفاع و تزئینات می‌باشند که شاهد بهره‌گیری از هر ۵ نوع تداوم در خانه ضیائی می باشیم
اجزا و عناصر سازنده	خطوط عمودی		– شکل اصلی نما مستطیل است. – نمای اصلی دارای ۵ قطعه می‌باشد که اندازه قطعه مرکزی (مکان قرارگیری ورودی اصلی)بزرگ‌تر از قطعات مجاور است و ۴ قطعه پیرامون دو به دو دارای اندازه برابر هستند. – تعداد خطوط عمودی بیشتر از خطوط افقی است. – جرزهای عمودی دارای اندازه برابر هستند. – نما با استفاده از جرزهای عمودی به قطعات عرضی کوچکتری تقسیم شده است.
	خطوط افقی		۳ نوع خط افقی اصلی داریم: ۱- خط زمین ۲- خط بام و ۳- خط نامرئی امتداد یافته از انتهای عناصری همچون قوس‌ها، انتهای پنجره‌ها، درها، فریزها و غیره
	رنگ و بافت مصالح		اگر بخواهیم بافت تاریخی شهر دزفول را بر مبنای بافت و رنگ مصالح تقسیم‌بندی کنیم، دو دسته کلی خواهیم داشت: ۱) اماکن مذهبی(دارای آجرهای لعابدار رنگی) و ۲) تمامی بناها(استفاده از یک مصالح و یک رنگ) که خانه ضیائی در دسته دوم قرار می‌گیرد. مصالح اصلی آن خشت می‌باشد و به دلیل مسکونی بودن از حداقل رنگ‌ها برخوردار می‌باشد.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

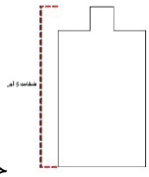
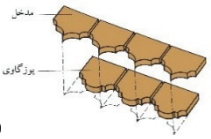
[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

تزئینات	قوس ها		۳ نوع قوس در نماهای این بنا استفاده شده است که عبارتند از: ۱- قوس دور هلالی(دایره‌ای): برای گشودگی‌های اصلی و فرعی(با توجه به نوع قوس امکان استفاده برای هر گشودگی با هر اندازه‌ای وجود دارد. ۲- قوس سه مرکز پاتوپا(دور روی دور): استفاده برای گشودگی‌های دارای عرض کم که شاهد ترکیب این قوس با قوس دورهلالی هستیم ۳- قوس دور تیز: برای ورودی‌های اصلی
تزئینات	کنج		پخ نمودن کنج تیز کوچه‌ها با استفاده از گوش‌پره‌ای یا مقرنس کاری. نحوه چیدمان آجر بدین صورت است که آجرها از بالا به پایین، یک به یک افزایش یافته و هر آجر از نیمه آجر قبلی عقب‌نشینی می‌نماید که طراحی یک کنج ۴ سطره را می‌بینید.
تزئینات	خوون چینی		خوون چینی کاربرد تزئینی آجر است که از ضخامت آن در ایجاد انواع گره‌های تزئینی در پیشانی نما استفاده می‌نمایند. روش کار بدین صورت است که قرار دادن خطوط با دو عرض ۳.۵ سانتی‌متر(ضخامت آجر صفوی) و ۱.۵ سانتی‌متر(ضخامت تقریبی ملات) که طبق تصویر زیر اگر ۴ عدد ۳.۵ سانتی‌متر و ۳ عدد ۱.۵ سانتی‌متر در کنار یکدیگر قرار گیرند، به ۱۸.۵سانتی‌متر که اندازه یک آجر کامل(خشت) است، می رسیم.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

تزئینات	جفت خانه کبوتر و قوبیل گاه		 جفت‌خانه کبوتر: ایجاد فضای خالی جهت خانه کبوتران بر روی نمای آجری را جفت‌خانه می‌گویند. ارتفاع خانه کبوتران معمولا ۵ ضخامت آجر را تشکیل می‌دهد. قوبیل‌گاه: حفره‌های کوچک مربع شکل بر روی نماهای اصلی است که ضخامت آن به یک آجر می‌رسد. این حفره‌ها جهت چوب بست در ارتفاعات مختلف مورد استفاده قرار می‌گیرند. اگرچه قوبیل‌گاه‌ها نقشی عملکردی داشته‌اند، اما امروزه مشاهده جفت خانه و قوبیل‌گاه‌ها بر روی نمای غالب بناهای بافت تاریخی، به نشانه‌ای هویت بخش تبدیل گشته اند.
تزئینات	فریز		 فریز: واژه فریز (Frieze) در فرهنگ وبستر به معنای نقشی در بالای ستون است. فریزها عموما جلوتر از سطح خوون‌ها بکارگرفته می‌شوند و کاربرد آن‌ها، در جهت جلوگیری و حفاظت در برابر ریزش باران بر روی خوون‌ها می‌باشد. فریز مورد استفاده در نمای خانه ضیائی از ترکیب دو رج آجر با عناوین مدخل در بالا و پوزگاوی در پایین شکل گرفته است.

نتیجه گیری

منظر بصری شهر به عنوان وجه قابل تبلور روابط اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی ساکنین آن شهر، از نقش بسیار مهمی در زندگی شهروندان برخوردار می‌باشد. بنابراین شکل‌گیری هرگونه اغتشاش و ناهنجاری بصری در آن علاوه بر آثار مخرب بر کالبد شهر، سبب افزایش آسیب‌های روحی و روانی بر شهروندان می‌گردد. همانطور که پیش‌تر در این مقاله گفته شد، نماهای شهری دزفول به عنوان یکی از اساسی‌ترین عناصر کالبدی سازنده منظر بصری این شهر، امروزه دستخوش تغییرات نامطلوبی گشته است که اغلب ناشی از ناهماهنگی نماهای جدید با نماهای قدیمی و تاریخی موجود در زمینه می‌باشد. در راستای تلاش برای کاهش معظل بصری و هویتی شکل گرفته در بافت تاریخی شهر دزفول، سه سوال مطرح گشت که عبارت بودند از:

۱) کدام نوع از انواع اسناد طراحی شهری جهت طراحی و سازماندهی نماهای شهری مناسب است؟

۲) سند طراحی نماهای شهری در زمینه تاریخی شهر دزفول بایستی چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

۳) ایده های طراحی مناسب و مطلوب برگرفته از نماهای موجود در زمینه تاریخی محله مسجد کدام‌ها هستند؟

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

سوال	نحوه دستیابی به پاسخ سوال	روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز
۱ و ۲	بر مبنای مطالعات اسنادی شامل مبانی، تعاریف و دیدگاه‌ها جمع‌آوری و ارائه گردید	توصیفی
۳	برای پاسخگویی به سوال سوم به مطالعات زمینه‌گرایی پرداختیم. در این مطالعات با استفاده از ارائه تصویری به تحلیل متغیرهای طراحی سازنده نماهای شهری در زمینه مورد بررسی پژوهش که بافت تاریخی محله مسجد می‌باشد، پرداخته‌ایم که بدین ترتیب	روش گردآوری اطلاعات مورد نیاز برای این سوال، توصیفی-تحلیلی بوده و بر اساس مطالعات میدانی صورت گرفته و از دو ابزار پژوهش، بیان نوشتاری و تصویری برای بیان ویژگی‌های طراحی مطلوب موجود در زمینه بهره برده ایم.

بنابراین نتیجه و پاسخ کلی به سوالات مطرح، در تدوین سند راهنمای مناسبی جهت طراحی نماهای شهری سازگار با زمینه موجود با عنوان راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری برای بافت تاریخی و قدیمی شهر دزفول می‌باشد که می‌تواند بصورت پیش‌نویسی در اختیار سازندگان و طراحان نماهای شهری در بافت تاریخی محله مسجد و محدوده درجه یک پیرامون آن قرار گیرد. همانطور که گفته شد آنچه در پژوهش مورد تاکید قرار گرفته است. دستیابی به یک راهنمای کاربردی است که ویژگی‌های مطلوب زمینه موجود را بیرون کشیده و در اختیار ما قرار دهد تا بتوانیم از آن‌ها استفاده های مطلوبی کنیم. بنابراین در ادامه به بیان ویژگی‌های سند راهنمای طراحی نما برای زمینه تاریخی شهر دزفول با تاکید بر خصوصیات کالبدی مطلوب برگرفته از زمینه می‌پردازیم(پاسخ سوالات ۱ و ۲ و ۳).

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

عنوان: سند راهنمای طراحی زمینه محور نماهای شهری در زمینه تاریخی شهر دزفول(نمونه موردی: محله مسجد)

موضوع اصلی: تدوین سند راهنمای طراحی نما در جهت هماهنگی نماهای جدید و قدیم در جهت کاهش اغتشاشات بصری

هدف: پیشنهاد بهره‌گیری از زمینه در طراحی و ساماندهی نماهای جدید در زمینه تاریخی شهر دزفول

نوع محتوا: سیاست موضوعی

نوع ایده‌های طراحی: تجویزی، توصیه‌ای

مکان مورد استفاده از سیاست: معماری ساختمان- نما

اصول: ۱- بهره‌گیری از اصول طراحی نماهای موجود در زمینه تاریخی محله مسجد

۲- بهره‌گیری از اجزا و عناصر سازنده نما در زمینه تاریخی محله مسجد

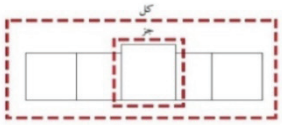
۳- بهره‌گیری از تزئینات معماری نما در زمینه تاریخی محله مسجد

ویژگی‌های کالبدی مستخرج از زمینه(که نحوه استفاده از ویژگی‌ها با استفاده از دو گزینه تجویزی و توصیه‌ای برگرفته از مطالعات پژوهش، مشخص گشته است)

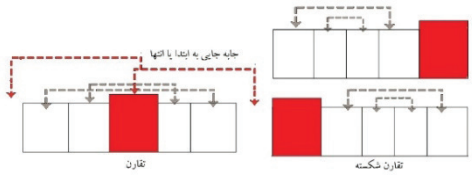
- **تقارن**

- بهره‌گیری از تقارن عمودی (تجویزی)

- بهره‌گیری از تقارن و تعادل در هر دو بخش جز و کل(رعایت هم در نمای یک بنا و هم در کل جداره شهری[1]) (تجویزی)

- بهره‌گیری از تقارن شکسته: انتقال قطعه مرکزی به ابتدا و یا انتهای نمایی که از تقارن در دیگر اجزای خود بهره برده است(توصیه‌ای)

- **تناسبات**

- مبنا قراردادن اندازه آجر برای تمامی قسمت‌های نما سبب می‌گردد، نما دارای تناسباتی باشد که مضربی از اندازه آجر هستند. همچنین رعایت الگوی مدول‌بندی عمودی در بخش خطوط افقی و عمودی پیشنهادی می‌تواند در به وجود آوردن تناسبات کمک بسیاری کند(توصیه‌ای)

- **مقیاس انسانی**

- تعداد طبقات مجاز: تا ۳ طبقه باشد(تجویزی)

- قرارگیری طبقه سوم در عقب‌رفتگی تا در گستره دید عابران پیاده قرار نگیرد(عقب نشینی به

۱ در اینجا مقصود از جداره، مجموعه‌ای از چندین نما در مجاور یکدیگر است.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

منابع

۱- بهزادفر، مصطفی و امیر شکیبامنش (۱۳۸۷)، «جایگاه راهنماهای طراحی در فرآیند طراحی شهری و نقش آنها در ارتقاء کیفیت فضاهای شهری»، آرمانشهر، شماره ۱

۲- پاکزاد، جهانشاه (۱۳۸۲)، «پدیدارشناسی نماهای مسکونی و سیر تکوین توقعات از آن»، هنرهای زیبا، شماره ۱۴

۳- زال‌پور، محمود، آرشیو عکس‌های بافت تاریخی شهر دزفول

۴- سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان خوزستان (۱۳۸۴) سند توسعه شهرستان دزفول

۵- گیتی فروز، زهرا(کارشناس میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان دزفول)، آرشیو طراحی‌های استاد عنایت معمار

۶- کسمایی، مرتضی (۱۳۸۲)، « اقلیم و معماری، اصفهان» انتشارات خاک، ویراست دوم

۷- لنگ، جان (۱۳۸۶)، « طراحی شهری؛ گونه شناسی رویه ها و طرح ها همراه با بیش از پنجاه مورد خاص»، سید حسین بحرینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران

۸- مشاوران مهرازان (۱۳۷۵)، طرح ساماندهی نمای شهری تهران

۹- میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهرستان دزفول، « ضوابط طراحی نما در بافت‌های تاریخی»

۱۰- مهندسین مشاور پاسارگاد (۱۳۹۳)، « طرح تفصیلی شهر دماوند»، وزارت راه و شهرسازی اداره کل راه و شهرسازی استان تهران

۱۱- نعیما، غلامرضا (۱۳۷۶)، « دزفول شهر آجر»، سازمان میراث فرهنگی کشور

۱۲- Alishah, Majid, Abdollah Ebrahimi and Faezeh Ghaffari (۲۰۱۶), The Role of Buildings Facade of Urban Landscape (Case Study: Old Context of Sari). The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication

۱۳- DETR&CABE (۲۰۰۰), By Design, Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice, London, Thomas Telford.

۱۴- Historic Downtown Los Angeles Design Guidelines. ۲۰۰۲

۱۵- Facade Design Guide of the City of Richmond

۱۵- Michael, Mayor (۲۰۰۹), Longman Dictionary of Contemporary English Series.

۱۶- Purmosavi, S. Nader (۲۰۱۹), Mohalla: The Islamic Concept of Urbanism, Jundi-Shapur University

۳-page summary

The city is one of the greatest achievements of humanity, and its most important goal is to provide comfort and convenience for the biological complex in which they have settled. Therefore, everything that is built in cities must be aimed at achieving this important goal. Meanwhile, the visual structure of cities as a crystallized aspect of the economic, political, social and cultural relations of the inhabitants of cities and a large part of what people deal with on a daily basis, today has suffered from many visual disturbances and anomalies. Unfortunately, this can prevent us from achieving the important goal that has been stated, and it can have many adverse effects on the souls and minds of the citizens. One of the main reasons for the formation of this category of visual disturbances is the inconsistency and incompatibility of the newly created facades with the existing facades in the context. The Masjid mohalla in the historical context of Dezful has also recently encoun-

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

don’ts before designing and building. As a result, the main purpose of this research is to developed a Context–Oriented guideline for designing new facades and organizing previous heterogeneous and inappropriate facades in the historical context of Dezful masjid mohalla. The use and utilization of the context can be effective in preserving and strengthening the architecture of historical and old facades. In order to achieve the stated goal, we must ask our questions in such a way as to organize the path we want to take in this research. Our questions are as follows

۱) Which type of urban design documentation is suitable for designing and organizing urban facades?

۲) What are the characteristics of the urban facades design document in the historical context of Dezful city?

۳) What are the appropriate and desirable design ideas taken from the existing facades in the historical context of Masjid mohalla?

Research Methods

In order to achieve the goal of research, which is to extract historical and old physical values in the context, we must identify the main variables of the facades, which in this study are the principles of design, elements and facade decorations, in the historical context of Masjid mohalla. For this action, three historical houses (Ziaee House, Grand Mosque, Ghandi Caravanserai) have been selected in the mohalla of Masjid.

tered such a problem. The new facades have the least semantic and physical strangeness with the historical and old context of the mohalla. and in addition to the new facades, they surround the valuable and old facades, by penetrating into the historical context, at least removing these valuable views from the image of this city.

Right

image: The contrast in height and shape of the openings has diminished the old look.

Left image: The placement of the old facade behind the new facades with a different architectural style has caused the old facades to be hidden.

purpose

The answer to this question can be found in the developing of a document that manages and controls all new constructions of urban facades and provides for architects and designers a Collection of do’s and

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

sirable than the other two buildings based on the quality of the use of the main variables of the facade constructor. variables that are also more favorable include: symmetry, proportions and width of parts, human scale, rhythm, continuity and continuity, horizontal and vertical lines, color and texture of materials, and decorations. Therefore, we examined the desired variables obtained in Ziaee's house and we were able to come up with a collection of design ideas based on how they were used. By using and combining them, architects and designers can reduce the disturbances of the facades and the visual townscape of the city by constructing adaptive facades, and they can also combine the valuable constructive variables of historical facades (design principles, elements and decorations) with Themselves ideas produce .facades with identity and creativity

Picture ۲: Pictures of historical monuments, from right to left, Ziaei House, Grand Mosque and Ghandi Caravanserai, Source: Dezful Cultural Heritage

Step ۱: Based on the checklist (which includes: rules, regulations, design guidelines, perspectives, successful projects and theories) the three main variables of facade construction in each building are rated based on their desirability. We enter the average score in the table.

Step ۲: In order to ensure the scores given in the previous step, a questionnaire has been developed that includes images from all three buildings. The questionnaires were given to a group of urban design, restoration, architecture and urban planning. We enter the average scores in the previous table. Based on both steps, we were able to conclude that Ziaee's house is more de-

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

variables	Grand Mosque	Ghandi Caravan-serai	Ziaee's house	Total score of each variable	Average points Based on checklist (in percent)	Average scores based on the questionnaire ((in percent
Symmetry	5	5	5	15	7.4	8.06
Proportions and Width of Parts	5	5	5	15	7.4	7.73
Rhythm	5	5	5	15	7.4	7.22
Human Scale	5	5	5	15	7.4	8.06
Continuity	5	5	5	15	7.4	7.22
Repetition	4	5	3	12	5.9	5.79
Horizontal and Ver-tical Lines	5	5	5	15	7.4	7.9
Skyline	4	2	3	9	4.4	5.54
Entrance	5	5	4	14	6.9	6.7
Window	4	3	4	11	5.4	5.71
Color and Texture of Materials	5	5	5	15	7.4	7.73
Floor Covering	4	4	4	12	5.9	3.7
Shading	3	3	3	9	4.4	4.7
gibbosity	0	0	4	4	2	3.02
Porch	3	3	4	12	5.9	3.02
decorations	5	5	5	15	7.4	۷/۹
Total	67	67	69	203	100	100

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

inconsistency of new Facades with old and historical Facades in the Context.

Based on the theoretical foundations of the research, which included basic concepts such as types of design documents, urban facades and the main constructive variables, we were able to conclude that the design guideline can be a good document for urban facades. The facade design guideline for this research includes the following features.

Therefore, the answer to the problem of this research is in compiling a suitable guidelines document for designing urban facades compatible with the existing context, called

Findings and Conclusion

The visual landscape of the city as a crystallizing aspect of economic, political, social and cultural relations of the inhabitants of the city, has a very important role in the lives of citizens. Therefore, the formation of any disturbance and visual anomalies in it, in addition to the destructive effects on the framework of the city, causes an increase in psychological damage to citizens. As mentioned earlier in this article, the urban Facades of Dezful city, as one of the most basic physical elements of the visual landscape of the city, has undergone adverse changes today, which is often due to the

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

urban facade design guidelines for the historical and old context of Dezful, which can be drafted for urban facades builders and designers in The historical context of the masjid mohalla and the first–class area around it.

As mentioned, what has been emphasized in the research, achieving a useful guideline that brings out the desired features of the existing context and we can make good use of them. Therefore, in the following, we will express the characteristics of the facade design guideline document for the historical context of Dezful city, emphasizing the desirable physical characteristics taken from the context.

Title: Urban Facade Design Guideline in Historical Context of Dezful Context-Oriented (Case Study: Masjid Mohalla)
Main topic: Development of facade design guide document in order to coordinate new and old facades in order to reduce visual disturbances
Objective: To suggest using the field in designing and organizing new views in the historical field of Dezful city
Type of Content: Thematic Policy
Type of design ideas: recommendations and prescriptions
Guide location: Building architecture – facade
Principles:
1- Using the principles of designing the facades in the historical context of Masjid mohalla
2- Using the components and elements of the facade in the historical context of Masjid mohalla
3- Using the architectural decorations of the facade in the historical context of Masjid mohalla
Design ideas
- Design ideas for variables and sub-variables selected from the research method are presented.
- Each of the ideas is specified in which category of types of recommendations and prescriptions are divided.
- Ideas are taken from the context.
- 33 design ideas are expressed.

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

References

۱– Behzadfar, Mostafa and Amir Shakibamenesh (۲۰۰۸), " The Location of Design Guidelines in Urban Design Process and their Role in Promoting Urban Spaces Quality ", Arman shahr, No۱

Pakzad, Jahanshah (۲۰۰۳), "The phenomenology of residential facades and the evolu- ۲– tion of expectations from it", Honar–Ha–Ye–Ziba, No. ۱۴

۳– Zalpour, Mahmoud, Archive of photos of the historical context of Dezful city

۴– Khuzestan Province Management and Planning Organization (۲۰۰۵), Dezful Development Document

۵– Giti Forouz, Zahra (cultural heritage, handicrafts and tourism expert of Dezful city),

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]

design archives of Professor Enayat Memar
۶- Kasmaei, Morteza (۲۰۰۳), "Climate and Architecture. Isfahan », Khak Publications, Second Edition
۷- Lang, Jan (۲۰۰۷), " Urban design: a typology of procedures and products, ", Seyed Hossein Bahreini, Tehran, University of Tehran Press
۸- Mehrazan Consultants (۱۹۹۶), Tehran Urban Facade Organization Plan
۹- Cultural heritage, handicrafts and tourism of Dezful city, "Facade design criteria in historical contexts"
۱۰- Pasargad Consulting Engineers (۲۰۱۴), "Detailed Plan of Damavand City", Ministry of Roads and Urban Development, General Directorate of Roads and Urban Development, Tehran Province
۱۱- Naima, Gholamreza (۱۹۹۷), "Dezful, City of Brick", Cultural Heritage Organization
۱۲- Alishah, Majid, Abdollah Ebrahimi and Faezeh Ghaffari (۲۰۱۶), The Role of Buildings Facade of Urban Landscape (Case Study: Old Context of Sari). The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication
۱۳- DETR&CABE (۲۰۰۰), By Design, Urban Design in the Planning System: Towards Better Practice, London, Thomas Telford.
۱۴- Historic Downtown Los Angeles Design Guidelines. ۲۰۰۲
۱۵- Facade Design Guide of the City of Richmond
۱۵- Michael, Mayor (۲۰۰۹), Longman Dictionary of Contemporary English Series.
۱۶- Purmosavi, S. Nader (۲۰۱۹), Mohalla: The Islamic Concept of Urbanism, Jundi-Shapur University

پیوست: نمونه پرسشنامه مورد استفاده

متغیرهای زیر را بر اساس میزان اهمیت در نما و جداره های شهری بافت تاریخی محله مسجد اولویت بندی کنید.

(نحوه اولویت بندی بصورت امتیاز دهی از ۱ تا ۵ می باشد که مهمترین اولویت امتیاز ۵ را گرفته و بدین ترتیب امتیاز ها کاسته تا کمترین اهمیت با امتیاز ۱ مشخص می گردد).

نام و نام خانوادگی: آیا تجربه حضور و آشنایی در بافت تاریخی شهر دزفول بلاخص محله مسجد را داشته اید؟

مقطع: رشته: گرایش:

امتیاز	متغیر
	تداوم و پیوستگی
	مقیاس
	خطوط افقی و عمودی
	تقارن و تعادل
	تناسب
	ریتم
	تکرار
	خط آسمان
	ورودی
	تزئینات
	بافت مصالح
	رنگ مصالح
	سایه‌اندازی
	پنجره
	خط زمین
	کنج
	جان‌پناه
	کفپوش
	جای نشستن
	پیش‌آمدگی
	عقب‌رفتگی
	پله

(جهت کمک در تسریع فرآیند تصاویری از بافت تاریخی محله مسجد ضمیمه پرسشنامه گشت است).

مدیریت شهری
فصلنامه علمی پژوهشی
مدیریت شهری و روستایی
شماره ۵۸ . بهار ۱۳۹۹
Urban managment
No.58 Spring 2020

[Downloaded from ijurm.imo.org.ir on 2026-11-03]